

אוניברסיטת בן-גוריון
החטיבה לספרויות יהודיות

122-1-5551 ספרות תש"ג: תגובות ראשוניות לשואה

ב 18-20

פרופ' דויד

אביב 2012 / תשע"ב

רוסקיס

שעת קבלה: יום ב' -14:00

חדר יידיש: בניין 74

15:00

חדר 302

טל' 08-6461133

אימייל: daroskies@jtsa.edu

מטרות הקורס: מתי התחילה ספרות השואה? מהי ספרות השואה בראשית דרכה? יש האומרים שלא

ידעו, שלא רצו לדעת, ושלא ניתן היה להגיב בכלל לשמעות ולידיעות על חיסול העם יהודי תחת הכיבוש הנאצי. ויש האומרים שבין כל תופעה חדשה לבין היכולת למצוא לה ביטוי הולם מבחינה מילולית וצורנית חייב להיות פער זמנים משמעותי—אולי של דור שלם. כדי לבחון את ההנחות האלו נעיין במקורות ספרותיים משנה אחת בלבד—שנת תש"ג. נעקוב אחרי התגובות לשואה בשלשה שלבים: (1) המאבק על דעת הקהל בארצות כוחות הברית בקרב חוגים ומגזרים שונים, (2) מלאכת התייעוד, הווידוי, והמרד בארצות הכיבוש, ומכלול היצירה של משורר אחד ו(3) היווצרות התדמית של "גבורה", "שואה" ו"גאולה".

לצורך הקורס, נכלול את התרבות הדית-המסורתית בתוך רב-המערכת הספרותית.

דרישות הקורס:

1. נוכחות חובה.
2. השתתפות פעילה בקורס - עמידה בקריאה.
3. עבודה קצרה, בהיקף של 3-5 עמ'. יש למסור את העבודה המודפסת ב-30 לאפריל בדוא"ל. עבודה זו תחשב ל-25% של הציון הסופי.

4. המטלה הסופית בקורס תהיה מבחן "אמריקאי". השאלות יימסרו לכם בשיעור האחרון.
5. כל המקורות הראשוניים (חוץ מאלו שאפשר להשיגם באינטרנט) מופיעים במקראה, למכירה ב"צומת ספרים".

א. מבחן

12 במרץ לוחות ומפות בתש"ג

A chronology of the war in Europe – *New York Times*, 6 May 1945

דיסלאקציע פון אייראפעישע יידן, דעפארטירטע און פליטים, 1939-1942, *יווא-בלעטער* (נ"י)

The Displacement of Population in Europe, Montreal: לפי: 22 (נאווי-דעצ' 1943), לפי:

.International Labour Office, 1943

יוחנן סימון – השומר הצעיר והליגה הסוציאליסטית: תחי מהפכת אוקטובר! (1942)

מנחם מנדל שניאורסון – היום יום... (ברוקלין תש"ג)

19 במרץ מכתבים אחרונים

חיה פלדמן (קרקוב 11.08.42)

Choose Suicide before Nazi Shame – *New York Times*, 8 Jan. 1943 93

93 לזכר תשעים ושלוש מאחיותינו בפולין שבחרו במות קדושים לבלתי המסר לקלון (ת"א תש"ג)

הלל בלבי – "טבלנו את בשרנו" (1943), המחזור לראש השנה ויום כיפור, ערך בן ציון בוקסר

(נ"י 1959), 434-36.

מכתב הפרידה של טוסיה אלטמן (הרובישוב 3.5.42) – מכתבים מן גיטאות, בעריכת ברכה

חבס (ת"א: עם עובד, תש"ג), עמ' 41-43.

מכתבו האחרון של שמואל זיגלבוים (לונדון 11.5.43)

<http://www.smkb.ac.il/aha/content/Projects/shoaa/teudot/Zigelboiem.htm>

26 במרץ – השיעור בוטל (המרצה בשוודיה מטעם אב"ג)

2 באפריל ספרות מגוייסת: א

נתן אלתרמן – מכל העמים (27.11.42), בעיית הפליטים (26.3.43)

רבי בנימין – אל-דמי! (42. 17.12)

דב קמינסקי – "הקורא והספר", יד לקורא 6 (תש"ג): 9-11.

ברל קצנלסון – הרצאה בסמינריון למשמרת הצעירה של מפלגת פועלי ארץ-ישראל 6.6.44

ברכה חבס – אל הקורא – מבוא למכתבים מן הגיטאות

Arthur Koestler, "On Disbelieving Atrocities," *New York Times Magazine* Jan.

.1944

9 באפריל חופשת פסח

16 באפריל ספרות מגוייסת: ב

חיים הזז – "הדרשה", לוח הארץ של שנת תש"ג (ספטמבר 1942): 147-63.

23 באפריל ספרות מגוייסת: ג

יעקב פייכמן – "בשער", מבוא לבסער: מאסף מוגש לחייל ולחיילת העברים מאת סופרי ארץ-ישראל (ת"א תש"ג)
ש"י עגנון – "האדונית והרוכל", בסער, עמ', 84-93.

30 באפריל ילדי טהרן

יודקה הלמן – "עם הילדים", בבפנים 9:2 (יוני 1943): 284-93.
מ. שנפלד – ילדי טהרן מאשימים: מיסמכים ועדויות, ירושלים: הועד הפועל העולמי של אגודת ישראל, עמ' 122-23
יעקב קויפמן – "ילדים פליטים באים", דבר לילדים
ארי אבן-זהב – מה מילל

ב. מבפנים

8 במאי התייעוד הלאומי

עמנואל רינגלבלום – "עונג שבת", כתבים אחרונים / יחסי פולנים-יהודים ינואר 1943 – אפריל 1944; מבואות, עריכה, הערות, ישראל גוטמן, יוסף קרמיש, ישראל שחם. ים: יד ושם, בית לוחמי הגיטאות, תשנ"ד, עמ' 3-22.

14 במאי יומן הווידוי

אריה קלוניצקי (קלונימוס) – מתוך: יומן אבי אדם: יומנו של אריה קלוניצקי (קלונימוס) ורעייתו מאלווינה עם פרקי מבוא ומכתבים בדבר גורלו של בנם אדם. התקין והביא לדפוס מאיר חובב. ת"א: הקיבוץ המאוחד 1969.
יצחק קצנלסון – מתוך: פנקס ויטל, כתבים אחרונים בגיטו וארשה ובמחנה ויטל. ת"א הקיבוץ המאוחד ובית לוחמי הגיטאות 1988.
צאלק פרחודניק – התפקיד העצוב של התייעוד: יומן מחבוא, תורגם מפולנית מאת אורי אורלב וצופיה שיבר. ירושלים: כתר, 1993; 7.5.43; 19.8.43.

21 במאי תרבות המחתרת

גוסטה דוידזון-דרנגר – מתוך: יומנה של יוסטינה, מהדורה שלישית ומורחבת, בית לוחמי הגיטאות 2005, פרקים 16-17.
שמואל דרנגר – מתוך: החלוצ הלוחם, גליון מס' 29 (13.8.43), "קול קורא" (20.8.43), "בזכות התגובה הטבעית" (15.10.43), החלוצ הלוחם: בטאון הנוער החלוצי במחתרת, קרקוב, אוגוסט-אוקטובר 1943, מהדורה שלישית ומורחבת, בית לוחמי הגיטאות 2006.

28 במאי יומנו הפיוטי של אברהם סוצקבר, 1941-1944

ג. ככלות הכל

4 ביוני גבורה: מרד גיטו ורשה

ארטור שיק – משה רבינו
מפת גיטו ורשה
נתן אלתרמן – נערה עבריה (4.6.43)
סדר פסח של מחנות העולים ביגור, תש"ג, יוצאים בחודש האביב: פסח ישראלי בהגדות מן
הקיבוץ, עורכים מוקי צור ויובל דניאלי. יד בן-צבי, מכון בן-גוריון, יד טבנקין 2004.
לויבה לויטה – "הזכרת נשמות", דברים בכינוס-הזכרה של הקיבוץ המאוחד ביגור 4.6.43

12 ביוני שואה

יום יהדות פולין – פוסטר (1.9.43)
אשר ברש – נזכור – מאזנים 16 (סיון תש"ג)
די צוקונפט (נ"י) – גליון אבל של אוגוסט 1943
מרק שאגאל - הקדוש
זלמן רובשוב (שזר) – "בימי האבל", מקרבן ללוחם: מתוך דברים בציבור בימי שואת ישראל,
ת"א: הוצאת מרכז מפלגת פועלי ארץ-ישראל, תש"ג.
זלמן רובשוב (שזר) – "מורשת תש"ג", תש"ג, עמ' 5-10.
י.מ. ניימן – "מגילת יהודי פולין", תש"ג, עמ' 17-110.

19 ביוני גאולה

יונתן רטוש - כתב אל הנוער העברי
יהודה אבן-שמואל (קאופמן) – הקדמה למדרשי גאולה: פרקי האפוקליפסה היהודית מחתימת
התלמוד הבבלי ועד ראשית האלף השישי. י-ם: מוסד ביאליק תש"ג.
הגדה די היטלר – אבישי בר-אשר, "מה נשתנה הלילה הזה מליל תראנת נוף? הגדה די היטלר
ממרוקו", פעמים 144-115 (תשס"ח): 137-196.

ביבליוגרפיה נבחרת

דן לאור, "מ'הדרשה' ל'כתב אל הנוער העברי': הערות למושג 'שלילת הגולה', אלפיים.

חיים סעדון, עורך אורח, *יהודי צפון אפריקה במלחמת העולם השנייה, פעמים 114-115*. ירושלים: מכון בן-צבי, תשס"ח.

דינה פורת, "'אל-דמי'--אנשי רוח בארץ-ישראל נוכח השואה, 1943-1945, " *הציונות ח* (תשמ"ג): 245-75.

רבקה פרליס, "על הארגון היהודי הלוחם בקרקוב ועיתונו, " *החלוץ הלוחם: בטאון הנוער החלוצי במחתרת, קרקוב, אוגוסט-אוקטובר 1943*, מהדורה שלישית ומורחבת, בית לוחמי הגיטאות 2006, עמ' 13-51.

דוד רוסקיס, *אל מול פני הרעה: תגובות לפורענות בתרבות היהודית החדשה*. מאנגלית: ידידה פלס. ת"א: הקיבוץ המאוחד, 1993.

תום שגב, *המליון השביעי: הישראלים והשואה*. י-ם: כתר, 1991.

Judith Tydor Baumel and Jacob J. Schacter. "The Ninety three Bais Yaakov Girls of Cracow: History or Typology," in *Reverence, Righteousness, and Rahmanut: Essays in Memory of Rabbi Dr. Leo Jung* (Northvale, NJ: Jason Aronson, 1992), ed. Jacob J. Schacter, pp. 93-130

בשני, ה-21 לחודש (ולא ב-14, כפי שהודעתי), יתקיים מבחן קצר על החומר שנלמד בשעור על התגובות לשואה "מבחוץ". היקף המבחן הוא 5 שאלות סגורות על "מי ומה". המבחן ייחשב ל-10% של הציון הסופי. אפשר להעזר ברשימות. נקדיש רק 15 דקות למבחן אשר יתחיל בדיוק ב-18:15.